

מעשה שבת התלוי במחלוקת הפוסקים*

תחילת פרק שלישי של מסכת שבת עוסקת באיסורי דרבנן השייכים למלאכת בישול, החזרה ושהייה. רוב רובו של הסוגיות מנסה לברר את הדינים לכתחילה, מה מותר, מה אסור, ומתי. בדף לח. הגמרא מעלה את השאלה מה קורה בדיעבד, כאשר אדם עובר על אחד מן האיסורים ואיך להתייחס לתוצאות הפעולות האסורות. יש כמה מקרים של שוגג, כגון שוגג בבישול דאורייתא, או שכח קדירה על גבי קירה ובשלה בשבת (שאסור משום איסור שהייה), או עבר ושהה.

לגבי בישול, יש מח' תנאים בהיקף האיסור של "מעשה שבת", כלומר אוכל שמוכן בשבת באיסור. מח' זו מופיעה בקצרה בכמה מקומות (שבת לח., ביצה יז; ועוד), והסוגיא השלימה נמצאת גם כן בכמה מקומות (כתובות לד., גיטין נג.; ועוד) וזה לשון הגמרא: "המבשל בשבת, בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, דברי ר"מ; ר' יהודה אומר: בשוגג יאכל למוצאי שבת, במזיד לא יאכל עולמית; רבי יוחנן הסנדלר אומר: בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים." הגמרא ממשיכה להסביר את שיטת ר' יוחנן הסנדלר ומקור שיטתו, ולדון אם האיסור של "מעשה שבת" הוא מדרבנן או מדאורייתא.

להלכה, יש מחלוקת בין המחבר ובין הגר"א אם פוסקים כר' יהודה או כר"מ (ושיטת ר"י הסנדלר נדחית). המחבר (או"ח שיח: א) פוסק כר"י וכותב "המבשל בשבת (הגה או שעשה אחת משאר מלאכות) במזיד, אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד." הגר"א (שם) מצטט את בעלי התוספות (וגם הרמב"ם והגאונים) שפוסקים כר"מ, ומכריע כמותם. במ"ב (שם ס"ק ז) נפסק שיש לסמוך על שיטת הגר"א בשעת הדחק אם בישל בשוגג.

* תודתי נתון לחיים קנדל שאיתו למדתי את הסוגיא.

הגמרא מביאה עוד מח' גבי אוכל שנחזר או נשהה בשוגג או במזיד ("עבר ושהה"). יש שמחמירים אפילו בשוגג (יתר ממבשל ממש) משום "ראתי לאיערומי", ויש שמקילים שאפילו במזיד מותר משום "דלא קא עביד מעשה". הגמרא גם מחלקת בין מקרים של מצטמק ויפה לו למצטמק ורע לו. למסקנא, משרבו משהין במזיד, גזרו גזרה על השוכח, ומביאה מח' גבי ההיקף של הגזרה. בסוף, הגמ' שואלת במקרה של "עבר ושהה", והגדרתה לא ברורה¹.

לסכם, נצטט את פסק השו"ע (רנג:א) בענין: "ואם שכח ושהה, אם הוא תבשיל שבישל כל צרכו, מותר אפי' הוא מצטמק ויפה לו; ואם הוא תבשיל שהתחיל להתבשל ולא בישל כל צרכו, אסור עד מוצאי שבת; ואם עבר ושהה אסור בשניהם. [הגה: עד בכדי שיעשו ואם החזירם א"י בשבת, דינו כשכח ושהה ואם החזירו ישראל, דינו כעבר ושהה. ואם מצטמק ורע לו, מותר שהרי לא נהנה מן האיסור.] וי"א שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי (פי' שם אדם שהיה אוכל מאכלו שלא נתבשל כל צרכו), או שנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, מותר להשהותו ע"ג כירה."²

המחלוקות האלו עוסקות במקרים של מעשה שבת בשוגג או במזיד. ויש עוד מקרה שאינו נידון בפירוש בסוגיות, שהוא מעשה שבת המבוסס על מחלוקת הפוסקים, שהמ"ב (סימן שיח ס"ק ב) מצטט את הפמ"ג (שם בא"א אות י) שאם "יש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו או בשאר מלאכות כה"ג אין לאסור בדיעבד דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו וספיקא דרבנן לקולא." בפמ"ג עצמו אינו ברור אם הוא מכוון לכלל מקיף או אם הוא מצמצם אותו למקרה של ספק בישול בתולדות חמה, וכן העלה האורחות שבת (פרק כה הערה ט). יותר מזה, הפמ"ג עצמו (שם במשבצות זהב אות ג) פוסק שבספק פלוגתא יש להחמיר בו ביום משום שהוא דבר שיש לו מתירין. בכל מקרה, יש שסומכים על פסק הפמ"ג כמו שמבין אותו המ"ב. וריאציות שונות של הפסק הזה מופיעות גם בשו"ת מנחת שלמה (תנינא ח"ב

¹ עיין בתוס' ורי"ף על אתר, וברמב"ם שבת ג: ד, ו: כג, ואכמ"ל.

² כמו שציינתי, יש כמה מחלוקות בדבר, ואין מקום להכנס להם. גם מבחינת הסברא יש הרבה סיבוכים. להסבר נפלא של הגרי"ד הלוי סולוביצ'יק בשיטות הרמב"ם והרי"ף, עיין בספר עם מרדכי על מס' שבת למור הרב מרדכי וויליג שליט"א עמ' 52-53. אבל לענייננו כל הדיונים האלו צדדיים.

סי' כד ד"ה גם חושבני לענין בישול, אבל הוא מרחיב את זה גם לספק מציאות³, שו"ת ציץ אליעזר (חלק ח סימן טו, קונ' משיבת נפש פרק יא ד"ה ועוד זאת וחלק יח סימן לב ד"ה דיעוין במשנה, אבל הוא מביא את זה מתוך נמוקים אחרים), ושו"ת עטרת פז (ח"א כרך א, או"ח סי' יג ד"ה אמנם לעומת – עיין שם שהוא מצמצם את זה לספקא דינא להוציא לספק במציאות ששם שייך הכלל של דשל"מ). להלכה, מו"ר הרב מרדכי וויליג פוסק כהבנת המ"ב בפמ"ג⁴. אבל השיטה הזאת נראית מוקשה מסוגיות מפורשות בש"ס, ומצאתי מעטים שמתייחסים לזה.

הגמרא בשבת (קלט:-קמ.) עוסקת במקרים של איסורי לש דרבנן⁵. בתוך איזה דיון בסוגיא שם, שאב"י ורבא מחמירים, הגמרא מספרת ש"אימיה דאב"י עבדא ליה ולא אכל, דביתהו דזעירא עבדא ליה לרב חייא בר אשי ולא אכיל, אמרה ליה: לרבך עבידי ליה ואכל, ואת לא אכלת?" וכמו כן בדף קט. לגבי מקרה של נראה כמתקן (כך פירש רש"י) איתא: "אמר רב חסדא: שריקא טויה שרי, פיעפועי ביעי אסור. דביתהו דזעירי עבדא ליה לחייא בר אשי ולא אכל. אמרה ליה: לרבך עבדי ליה ואכל, ואת לא אכלת?"⁶ על פניו יש כאן שני מקרים מפורשים שיש מח' הפוסקים אם מעשה מוגדרת כלישה או נראה כמתקן, ואעפ"כ גם אב"י וגם רב חייא בר אשי סירבו לסמוך על שיטת המקילים ולא אכלו את האוכל שהיו סבורים שהיה מוכן באיסור, וזה נגד שיטת הפמ"ג כפי שמבין אותו המ"ב, שלשיטתו יהיה מותר לכו"ע. וצ"ב מה יסוד הסיפורים האלו, ואיך אפשר לתרץ קושיותנו על המ"ב.

ומסביר המאירי (שבת לח. ד"ה המבשל) שמח' הפוסקים שוה למקרה של שוגג. המאירי עוסק בשאלה אם לפסוק כר"מ או כר"י במקרה של שוגג.

³ הוא מוסיף שאין אפילו הסברא להחמיר כי דבר שיש לו מתירין אינו שייך במקרה של השואל, ועיין שם.

⁴ עיין בתשובות הנ"ל שגם הרחיבו את שיטת הפמ"ג, ואכמ"ל.

⁵ הסוגיא של לש היא סוגיא מסובכת למדי ועיין בסוגיא בשבת יח., וקנה:-קנו. לגבי האיסורים מדרבנן וההיתרים עיין בב"י סימן שכא:יד, בתרומת הדשן (סימן נג), באגלי טל (לש ס"ק ט אורח טז-יח) ועוד, ואכמ"ל.

⁶ ביטוי זה מופיע גם בחולין קיא: בענין נותן טעם, אבל שם ברור שלפי האוסרים המאכל הוא בעיתי בעצם, ואז מובן שהוא לא אכל, ואין זה שייך לעניינו.

בתוך דבריו הוא מביא ראייה מהסוגיא בדף קמ. שהבבלי פוסק כר"י: "ומ"מ הרבה סוגיות נאמרות כדעת ר' יהודה והוא שנאמר בפרק שרצים שירקא טויה שרי פעפועי ביעי אסור דביתהו דזעירי עבדא ליה לרב חייא ולא אכל אמרה ליה לרבך עבדי ואכל ואת לא אכלת ובפ' תולין אמרו אמיה דאביי עבדא ליה ולא אכל וכל אלו שוגגים היו כסבור שמותר והיה להם לאכל ולאסור לשבת הבאה וכן בפרק ביצה ברב פפי אייתו ליה דייסא ולא אכל" מדבריו יוצא ברור שאין חילוק בין מקרה של שוגג למקרה של מחלוקת הפוסקים, ואם מישוהו סומך על שיטה שאחר אינו פוסק כמותה, מעשיו מוגדרים כמעשה שבת בשוגג. לכן, אם פוסקים כמו ר"י, כמו שפוסק השו"ע, יש לאסור עד מוצאי שבת אוכל שהכינו באופן שאסור לדעת מי שאוכלו.

וכדברי המאירי כן דברי הגר"א (ביאור הגר"א או"ח שיח:א) בתוך דחייה של שיטת הרמב"ן: "וכל הראיות שהביא הרמב"ן ממ"ש בפ' תולין ק"מ א' דביתהו דזעירי כו' אימיה דאביי עבדא כו' והני שוגגין נינהו." ברור שגם הגר"א הושה בין מקרה של שוגג למקרה של מחלוקת הפוסקים כדברי המאירי ונגד דברי המ"ב.

ויש סיפור דומה בירושלמי. במשנה במסכת ביצה (ב:ח) נמצאת מחלוקת בין החכמים ור"א אם מותר לשחוק את הפלפלין ברחיים שלהם ביו"ט: ר"א מתיר והחכמים אוסרים. רבן גמליאל פסק להתיר כדברי ר"א. הירושלמי מספר: "של בית ר"ג היו שוחקין את הפלפלין ברחיים שלהן א"ר אלעזר בי ר' צדוק פעם אחת אכל אבא אצל ר"ג והביאו לפניו אינגורין ובתוכן פילפלין שחוקים כיון שטעמן משך ידו מהן אמרו לו אל תחוש להם מערב יום טוב הן שחוקין ויעשה רבי צדוק כשוגג אצל רבן גמליאל ויאכל אלא שלא להתיר מלאכה על ידי ר"ג." על פניו היינו מקרה אחר שיש מחלוקת בין הפוסקים אם מעשה מותר או אסור, ואעפ"כ, האוסר פסק שאסור לאכול האוכל המוכן בצורה אסורה לשיטתו⁷.

אבל יש שמדייקים להיפך מדברי הירושלמי כאן, ונראה את דברי המאירי: "ומ"מ יש פוסקין כר' מאיר ממה שאמרו בירושלמי של י"ט של בית ר"ג היו שוחקין פלפלין ברחיים שלהם א"ר אלעזר בר צדוק פעם אחת אכל אבא אצל ר"ג והביאו לפניו אינגורין ובתוכו פלפלין שחוקים כיון שטעמן משך ידו מהן אמר

⁷ עיין במפרשי הירושלמי על אתר, וגם בפירוש הרב חיים קניבסקי שליט"א.

לו אל תחוש להם מערב יום טוב הם שחוקים ושאלו ויעשה ר' צדוק אצל ר"ג בשוגג אלא שלא להתיר מלאכה על ידי ר"ג כלומר שלא ילמדו מהם ויש מפרשים שמנהג חסידות נהג בו שלא לעשות היתר זה על ידו אלמא מן הדין מיהא מותר אלא שהיה מחמיר על עצמו. " אם כן, היה מקום לומר אותו דבר בסוגיות בבבלי, ולדחות את הקושיא על המ"ב. אולם, אין המאירי סובר ככה, שממשיך "ומ"מ הואיל וסוגיות שבתלמוד שלנו כר' יהודה. " אם כן, לאיזה סיבה סובר המאירי שאע"פ שהיה מקום להסבר בירושלמי שלא כדין אלא כמדת חסידות, אין מקום להסביר כך בבבלי.⁸ בין כך ובין כך, המאירי חושב שמקרים של שוגג ומקרים של מחלוקת הם שוים, שלא כדברי המ"ב. אם כן, לפי שיטת השו"ע שפוסק כר"י, אסור לאשכנזי להיות אורח בבית תימני בשבת שסובר שאין בישול אחר בישול אפילו בדבר לח ומחזיר דברים לחים לבלעך או לפלטה, שהרי רוב השיטות סוברות שיש בישול אחר בישול בדבר לח.⁹ ואם רצה להקל במקרים של שהייה והחזרה שהם רק מדרבנן, הרי גם המקרה בגמ' קמ. הוא דרבנן (וכן הוא המקרה בדף קט.), ואז צריכים להחמיר אפילו במחלוקות באיסורי דרבנן.

יש כמה אפשרויות להגן פסק המ"ב שלא להכחיש סוגיות מפורשות בש"ס, או מטעמיה או לאו מטעמיה.

א. ראשית, יש להציע שהגמרא בדף קמ. הוא רק מדת חסידות, אבל מעיקר הדין מותר לסמוך על דעת המקילים במקרה של מחלוקת. אבל כמ"ש

⁸ הציע ידידי מרדכי קארנבלוטא שאפשר שלשון הירושלמי משמע למאירי שמדת חסידות היתה, במה שאמר "אלא שלא להתיר מלאכה ע"י ר"ג, " משא"כ לשון הבבלי דלא משמע למאירי כמדת חסידות.

⁹ הבאתי את זה רק לדוגמא, אע"פ שהפסק בענין זה תלוי בכמה וכמה מח'. בפשטות הרמב"ם, רשב"א והר"ן פוסקים שאין בישול אחר בישול אפילו בדבר לח. לעומת זאת, רש"י, רא"ש, טור, ורבינו יונה מחמירים. לסיכום, עיין בביאור הלכה (שיח: ד"ה ויש). השו"ע פוסק להחמיר (שם ד' וט"ו). שיטת רמ"א אינה ברורה. מצד אחד הוא מצטט את שיטת המקילים (שם טו). מצד שני, הוא גם פוסק שאסור לבשל משקה מבושלת אם נצטנן לגמרי. כמה אחרונים מסבירים שמעיקר הדין אין בישול אחר בישול בדבר לח, והפסק של הרמ"א הוא רק לחומרא. עיין לדוגמא באגלי טל (בישול ס"ק יד) ובחזון איש (או"ח לז: יג) ובאגרות משה (או"ח ח"ג סימן עד בישול ס"ק ס). אולם, נראה שהרמ"א מחמיר מעיקר הדין, ובמקרה שהמשקה לא נצטנן לגמרי, המשקה עדיין מוגדר כמבושל, כי מחמירים רק במקרה ש"אזל ליה בישוליה". כך שמעתי ממור הרב מרדכי וויליג שליט"א, ועיין בעם מרדכי על מס' שבת עמודים 60-62 שהוא מוכיח את זה מהסבר תרומת הדשן והגמ"מ ועוד.

לאיזה סיבה המאירי חושב שזה בלתי אפשרי בבבלי, וראיה לזה שהוא העלה האפשרות הזאת בירושלמי והדגיש שזה מחלוקת בין הבבלי והירושלמי, ולכן העלה את הסברה הזאת ולא הסביר את הבבלי ע"י. אבל, עדיין יש לומר שהיא נכונה כהסבר של הסוגיא עצמה לפי המ"ב, ואולם לא לפי המאירי.

ב. יש להציע שמעיקר הדין מותר לאנשים רגילים לסמוך על שיטות מקילות, אבל הפוסק עצמו צריך להחמיר כדי להראות שהוא פוסק אחרת. כנראה, אפשר לראות פירוש כזה בדברי המאירי, אבל גם כן רק בפירוש הירושלמי, כי שם הוא כותב שר"א החמיר על עצמו "שלא ילמדו מהם." דבר דומה נמצא בפירוש הג"ר חיים קניבסקי על הירושלמי. כמו שהעליתי לעיל, המאירי כנראה חושב שלאיזה סיבה לא היתה אפשרות כזאת בבבלי, וסיבה זו צ"ב. גם יש לציין, שאם ההסבר הזה נכון, תצא חומרא נפלאה לרבנים ופוסקים, שאסור להם לסמוך על שיטות חוץ משיטתם, אבל אני מעלה את זה רק ברמה הלמדנית, ואיני כדאי להכנס לדיונים במישור ההלכתי.

ג. יש להעלות שאכן המ"ב טעה מסברא, אבל מ"מ יש מקום להקל להלכה. גם המאירי וגם הגר"א סוברים שהגמרא בדף קמ. מבוססת על שיטת ר"י, נגד ר"מ. להלכה, המאירי פוסק כר"י, אבל כמו שציינתי לעיל, הגר"א פוסק כר"מ והמ"ב כותב שאפשר לסמוך עליו בשעת הדחק. א"כ יש להודות לכל הסברות שהעליתי לעיל נגד המ"ב, ובכל זאת לפסוק הלכה למעשה כשיטת המ"ב. אבל, אם זה נכון, נראה שכל ההרחבים של שיטתו הנמצאים בפוסקים המודרנים מוקשים, כי בעצם אין ההלכה כהמ"ב, ויש לחזור ולשקול שיטותיהם שנית.

ד. יש להציע שיש חילוק בין אופן הפסק בתקופת התלמוד לפסק בזמן הזה. למרות שמעיקר הדין יש להחמיר גם בדיני דרבנן, הוא רק במקרה שאין ספק שהדבר אסור. וודאות כזה היתה אפשרית בתקופת התלמוד, אבל בזמננו אין אפשרות להגיע לוודאות גמורה ולדחות שיטת אחרות לחלוטין. סברא כזאת העלה מו"ר הרב מרדכי וויליג כששאלתי אותו את השאלה הזאת. אבל, בעיני זה נראה בעיני מכמה סיבות. ראשית, המקרה של הגמרא בשבת היה מקרה שהרבי של רב חייא בר אשי פוסק להקל ורב חייא עצמו מחמיר. נראה שאם היה שום מקום שאמור להיות פקפוק בלב רב חייא בר אשי, זה אמור להיות במקרה שרבו פוסק כנגדו, ולפחות ראוי היה שספק יכנס בלבו. א"כ, רואים שגם במקרה של מח' בלי וודאות יש להחמיר. (אולם גם יש לטעון להיפך, שאם רב חייא

לא היה משוכנע לגמרי שהוא היה צודק, הוא לא היה מוכן לחלוק על רבו, והעובדא שהוא אכן חלק עליו מראה שזה היה מקרה של וודאות¹⁰. א"כ, זה יהיה פתרון נחמד לבעינתנו. שנית, הסברא הזאת כנראה תלויה בסוגיא של "ראוי הוא לר' פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק," ע"פ מה שכותב מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א, שיש מקום לסמוך על זה רק אם אינו ברור לך שהשיטה שרוצים לסמוך עליו מוטעית. אלא יש מחלוקת בין האחרנים באיזה מקרים אפשר לסמוך על הכלל הזה, בדיני דאורייתא (שו"ת הרשב"א א:רנג לפי רא"ל¹¹), רק בדיני דרבנן (שו"ת הרשב"א לפי הש"ך בכללי הוראה יו"ד סוף סימן רמב, וכך שמעתי גם מאהרן סגל בשם הרב צבי שכטר שליט"א), או רק במקרה שאין הסכם בין הפוסקים (חזון איש יו"ד סימן קנ)¹²,¹³. לפיכך, זה אמור לפתור חלק מהבעיות, אבל עדיין יהיה מקרים שיצאו לחומרא.

ה. אחר העיון מצאתי שכעין קושייתנו מקשה גם השפת אמת. בדף קט. (ד"ה שריקא) הוא העלה הסבר צדדי, ולא נכנס לזה, כי זה אמור לפתור את הבעיה בדף קמ. אבל, בדף קמ. (ד"ה אימיה) הוא כותב "ואפשר שהחמירו כדי שלא יעשו להם כן פעם אחרת." זה דומה לתירוץ השני שהעליתי שיש צורך להראות שיטתו כדי שאף אחד לא יטעה, אלא כאן החשש הוא שהם יעברו על אותו דבר פעם אחרת כדי לתת לו. אבל, זה לא יעזור אם אנו מתכננים מראש להתארח אצל אנשים שסומכים על שיטות מקילות, כי אז אנחנו גורמים לאיסור לפי השיטה הזאת.

אחר העיון מצאתי שאכן יש שהחמירו כמו שהעליתי, אבל מסיבות אחרות. בספר אורחות שבת (פרק כה אות לה) נפסק שאם הסומך על שיטת המקל עשה את ה"איסור" לצורך האדם המחמיר, אסור למחמיר ליהנות מהמלאכה

¹⁰ יש להעלות סברא כזאת על בסיס תרומת הדשן בפסקים וכתבים סימן רלח, וסברתו מצוטט בקיצור ברמ"א יו"ד רמב:ג, ואכמ"ל.

¹¹ עיין במאמרו "מה אנוש" עמודים 43-48 ובהערה 197 ומקורות שמצוטטים שם.

¹² לסיכום השיטות עיין בספר דברי ברכה ומועד: עיונים בנושאי ברכות ומועדים (ישיבת הר עציון), של הרב נתנאל הלפגוט, "שעת הדחק כגורם בפסיקת ההלכה" עמוד 152-145.

¹³ לשיטה דומה בענין טעה בדבר משנה, עיין בחוות יאיר המצוטט בפתחי תשובה (חו"מ כה:ב).

בשבת. בנוסף הוא מציין שגם הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ד סימן קיט אות ה) מסתפק בדבר, אבל הוא מצדד להקל באיסורי דרבנן וז"ל "בדבר עכו"ם שפתח קען (קופסא) אם לצורך עצמו רשאי גם הישראל לאכול ואם לצורך ישראל יש לאסור. ואם פתח ישראל שסובר ע"פ הוראת חכם להיתר אם מותר לאחד שסובר שאסור לפתוח ע"פ הוראת חכם אחר יש להסתפק דכיון שנעשה בהיתר אין זה בכלל איסור מעשה שבת ובפרט באיסור דרבנן ויש להקל כדי שלא יתדמה כחולק עליהם." אבל, האורחות שבת (שם הערה עז) מוסיף, (וכן נראה) שאין למחמירים לומר למקילים לעשות את המעשה עבורו. אם כן, במקרה שאורח יודע שבעל הבית יעבור עבורו, לפע"ד יש להחמיר על פי סברת האורחות שבת. אבל, גם האורחות שבת (שם אות לד) עצמו מביא את שיטת המ"ב, ומביא כמה דוגמאות שמבוארים להקל.

לסיכום, שיטת הפמ"ג כמו שהבין אותה המ"ב לכאורה נגד גמרא מפורשות, אבל כנראה היא השיטה המקובלת, למרות שיש חולקים, ועלינו למצוא פתרון. העליתי כמה הצעות, ואולי מצאתי פתרון טוב, אבל עדיין חולק המ"ב על הבנת המאירי. אבל, כאן ראוי לציין את דברי המהרי"ק (תשובה ח): "וז"ל שנינו עלה דמתני' בירושלמי המנהג מבטל הלכה וכתב בא"ז כגון שהוא מנהג קבוע על פי חכמי המקום כדאמרי' במסכת סופרים שאין ההלכה נקבעת אלא עד שיהיה המנהג וזה הוא שאמר מנהג מבטל הלכה פירו' מנהג וותיקים." יש מנהגים שנקבעו על פי חכמים ויש להם תוקף עצמאים, והפסק הזה כבר נקבע על ידי גדולי עולם של דורינו ודורות הקדמונים, וראוי לסמוך עליו ולמצוא הסבר לתמוך בו. יש גם להוסיף שכאן ראוי ללמד זכות על כלל ישראל כדרך הערוך השלחן, ודוקא משום שהוא מבוסס על הפסק של גדולי עולם ופוק חזי שאנשים אוכלים אצל אנשים שסומכים על קולות בהלכות שבת שעליהם הם לא סומכים. יש גם להביא את דברי הירושלמי בכלאים (שאינה נמצא לפנינו) המצוטטים ברמב"ן בחולין (י. ד"ה עד). הרמב"ן מסביר שצריך להיות נאמנות לעד אחד באיסורים "שאם אי אתה אומר כן אין לך מתאכסן אצל חבר!" וסוגיתנו דומה לזה, שאם אין מוצאים פתרון לקושיא הזאת על המ"ב, בזמן הזה קשה מאד שימצאו כולם מסכימים לאיזה הלכה, וא"כ אי אפשר לכל אחד להתאכסן אצל אחר, ולדעתי דבר זה לא ייתכן.